

HISTORIJA JEDNE PORODIČICE

I

FJODOR PAVLOVIČ KARAMAZOV

Alcksej Fjodorovič Karamazov bio je treći sin Fjodora Pavloviča Karamazova, vlastelina u našem kotaru, toliko čuvena u svoje vrijeme (a i danas ga još kod nas spominju) zbog svoje tragične i zagonetne smrti, od koje je proteklo punih trinest godina i o kojoj će pričati na svome mjestu. A sad će reći o tom »vlastelinu«, kako su ga kod nas zvali (iako nije gotovo nikad cijelog života živio na svom dobru), tek toliko, da je to bio neobičan tip, s kakvim se ipak dosta često susrećemo, to jest, tip čovjeka ne samo prljava i razvratna, nego ujedno i smušena — ali ipak od onih smušenjaka, koji umiju izvrsno da vode svoje imovinske sitne poslove i, čini se, ništa drugo. Fjodor Pavlovič, na primjer, otpočeo je gotovo bez ičega, bio je jedan od najsitnijih vlastelina, oblizivao se oko tuđih stolova, gledao je da živi na tuđi račun, a međutim, u času njegove smrti našlo se u njega do stotinu tisuća rubalja gotova novca. I istovremeno bio je ipak cijeloga svog života jedan od najsmušenijih budala u našem okrugу. I opet velim: to nije bila glupost; većina je tih budala prilično umna i lukava — ali se tu radi baš o smušenosti, i to o nekoj osobitoj, nacionalnoj.

Ženio se dvaput i imao tri sina — najstarijega, Dmitrija Fjodoroviča, od prve žene, a ostalu dvojicu, Ivana i Alekseja, od druge. Prva žena Fjodora Pavloviča bila je iz prilično imućne i čuvene plemićke porodice Mijusovih, također vlastelina u našem kotaru. Kako se baš desilo, da se djevojka s mirazom, pa još lijepa, a usto i okretna mudrica, kakvih ima dosta u sadašnjem našem pokoljenju, a bilo ih je već i u pro-

šlom, udala za takvu jadnu »ništariju«, kako su ga onda svi zvali, ne ču naširoko da pričam. Ta poznavao sam jednu djevojku, još u pretprošlom »romantičkom« pokoljenju, koja je, poslije nekoliko godina potajne ljubavi prema jednom gospodinu, za koga se uostalom mogla uvijek lako udati, svršila ipak na taj način, što je sama izmišljala nesavladive zapreke, te se za burne noći sunovratila s visoke obale, slične litici, u duboku i brzu rijeku i utopila se u njoj samo zbog vlastitih kaprica, jedino radi toga, da bude slična Shakespeare-ovoј Ofeliji, a da ta litica, koju je već poodavna zapazila i zavoljela, nije bila toliko slikovita, već da je na njenu mjestu bila tek prozaična ravna obala, to do samoubojstva ne bi možda nikako ni došlo. Ovo je istinit događaj, i moramo uzeti, da se u našem ruskom životu, za vrijeme dva ili tri posljednja pokoljenja desilo prilično takvih ili vrlo sličnih događaja. Isto je tako bio i postupak Adelaide Ivanovne Mijusove bez sumnje odjek tuđih utjecaja, a također i misli, sputanih bijesom. Prohtjelo joj se možda da pokaže žensku samostalnost, da podce protiv društvenih uvjeta, protiv despotizma svog plemena i porodice, a uslužna uobrazilja uvjerila je, recimo, tck za jedan trenutak, da je Fjodor Pavlovič, uza sve to što je tavoliz, ipak jedan od najsmionijih i najšaljivijih ljudi ove epohe, koja je prijelaz k svemu najboljem, dok je on, međutim, bio tek pokvareni lakrdijaš, i ništa drugo. Čar je bila još i u tome, što se sve to svršilo otmicom, a to je neobično laskalo Adelaidi Ivanovnoj. A Fjodor Pavlovič bio je onda čak i zbog svoga socijalnog položaja spremjan na takve vratolomije, jer je silno želio da bilo kako dođe do karijere; prikrpiti se odličnoj porodici i dobiti miraz bješe vrlo primamljivo. Što se tiče uzajamne ljubavi, nje, čini se, nije bilo — ni u nevjeste, ni u nječega, uza svu ljepotu Adelaide Ivanovne. I taj slučaj bio je možda jedinstven te vrste u životu Fjodora Pavloviča, koji je bio vrlo razvratan čovjek cijelog svog života, spremjan da se u trenutku prilijepi uz svaku suknu, čim bi ga samo zovnula. Međutim jedino ta žena nije izazvala u njemu, što se strasti tiče, nikakav osobit utisak.

Adelaida Ivanovna uvidjela je odmah nakon otmice, da svog muža precire, i ništa drugo. Na taj način pokazaše se posljedice braka neobično brzo. I pored toga, što se porodica prilično brzo izmirila s događajem i uskočenici dala miraz, otpočeo je među supružima najneuredniji život i vječna sva-

đa. Pričalo se, da je mlada žena pokazivala kod toga kud i kamo više plemenitosti i uzvišenosti od Fjodora Pavlovića, koji je, kako se sad zna, zdipio od nje još onda odjednom sav njen novac, oko dvadeset i pet tisuća, tek što ga bijaše primila, i te tisuće kao da za nju propadoše od tog vremena u vodu. Seoce i prilično lijepu kuću u gradu, što je također dobila kao miraz, nastojao je dugo vremena i svom silom prenijeti na svoje ime s pomoću nekakva krivotvorena spisa, i sigurno bi to i dobio i postigao, takoreći, jedino zbog prezira i odvratnosti, koju pobuđivaše u svoje žene neprestanim svojim bestidnim iznuđivanjem i varanjem, jedino zbog njene duševne klonulosti, budući da je u tom stanju pristajala na sve, samo da ga se otrese. Na sreću, umiješala se porodica Adelaide Ivanovne i spriječila otimačinu. Sasvim je sigurno, da je među supruzima dolazilo često do tuče, ali, po pričanju, nije tukao Fjodor Pavlovič ženu, nego je njega devetala Adelaide Ivanovna, žena vatrena, smiona, crnomanjasta, plahovita i tjelesno vrlo snažna. Naposljetu ostavi ona kuću i pobježe s nekim pukim sirotanom, seminaristom-učiteljem, ostavivši Fjodoru Pavloviču u naručju trogodišnjeg Miću. Fjodor Pavlovič u tren oka okupi u kući čitav harem i otpoče najraskalašeniju terevenku, a u međucinovima putovaše gotovo po cijeloj guberniji, te se plačući tužio svima i svakome na Adelaidu Ivanovnu, što ga je ostavila, pričajući pritom i takve potankosti o svom bračnom životu, koje ne bi smio muž već od stida da priča. Ali, što je glavno, njemu kao da je bilo gotovo milo, i čak mu laskalo, da pred svima glumi svoju smiješnu ulogu uvrijeđena muža, te da čak s pretjerivanjem priča potanko o uvredi, koja mu je nanesena. »Čovjek bi pomislio kao da ste vi, Fjodore Pavloviču, unaprijeđeni, jer ste toliko zadovoljni uza svu vašu tugu«, govorahu mu podrugljivci. Mnogi su čak pridometali, kako on želi da se pokaže u obnovljenom obliku lakrdijaša, i da se baš hotimice, samo da izazove što veći smijeh, drži tako, kao da ne primjećuje svoj komičan položaj. Tko zna, uostalom, možda se i tako držao, što je bio bezazlen. Najzad mu podje za rukom da nađe tragove svoje uskočenice. Jadnica se nalazila u Petrogradu, kamo se preselila sa svojim seminaristom i ondje otvoreno podala potpunoj emancipaciji. Fjodor se Pavlovič odmah užurbao i stao spremati u Petrograd — zašto — ni on, dakako, nije ni sam znao. On bi, možda, onda zaista bio i

otputovao, ali, odlučivši se na to, držaše u isti mah, da ima potpuno pravo, ako se, kako bi se ohrabrio, prije nego što kreće na put, ponovo upusti u bezgraničnu terevenku. I, eto, baš u to vrijeme dobi porodica njegove žene vijest, da je ona umrla u Petrogradu. Umrla je nekako iznenada, na nekakvu tavanu, po pričanju jednih — od tifusa, a po kazivanju drugih, tobože, od gladi. Fjodor Pavlovič saznao je za ženinu smrt pijan, i vele, da je trčao ulicom i vikao, uzdignuvši veselo ruke prema nebū: »sad otpusti«, a po drugima — da je plakao jecajući, kao malo dijete, i to tako, da ga je čak žalost bila i pogledati, uza sve gnušanje, što izazivaše. Lako je moguće, da je bilo i jedno i drugo, to jest: da se i radovao svome oslobođenju i plakao za svojom osloboditeljicom — sve skupa. Većinom su ljudi, čak i zlikovci, mnogo bezazleniji i prostodušniji, nego što se uopće o njima misli. Pa i mi također.

II

PRVOG SE SINA OSLOBODIO

Dakako, lako je predaći sebi, kakav je odgojitelj otac mogao biti ovakav čovjek. S njim, kao s ocem naime, desilo se, što se moralo desiti, to jest, da je sasvim i potpuno napustio svoje dijete, što ga je imao s Adelaidom Ivanovnom, ali ne zato, što ga je mrzio ili zbog nekih povrijeđenih supruških osjećaja, već naprosto zato, što je posve zaboravio na nj. Dok je on svima dosađivao svojim suzama i jadikovkama, a kuću svoju prometnuo u razvratnu spilju, uze trogodišnjeg Miću na svoju brigu vjerni sluga te kuće, Grigorije. I da se ona onda nije brinuo za nj, možda ne bi bilo nikoga, tko bi promijenio djetu košuljicu. Usto se još desilo i to, da je svojta djetinja po materi također spočetka nekako kao bila zaboravila na njega. Djed njegov, to jest gospodin Mijusov, nije onda bio više među živima; obudovjela žena njegova, Mićina baka, preselila se u Moskvu i teško razboljela, a sestre poudavale, tako da je Mića morao gotovo cijelu godinu da provede kod služe Grigorija i da živi kod njega u družinskoj kućici. Uostalom, ako ga se tatica ponekad i sjetio (ta nije, zaista, mogao

ne znati, da živi), poslao bi ga sam ponovo u družinsku kuću, jer mu je dijete ipak smetalo u njegovu raskalašenu životu. Desilo se, međutim, da se iz Pariza vratio sestrič pokojne Adelaide Ivanovne, Petar Aleksandrovič Mijusov, koji je poslije proživio bez prekida mnogo godina u tuđini, no onda još mladić, ali čovjek osobit među Mijusovima, prosvijećen, iz prijestolnice, inostranac i uza sve to cito život Evropejac, a potkraj života liberalac četrdesetih i pedesetih godina. On je za sve vrijeme svoje karijere stajao u vezi s mnogim najliberalnijim ljudima svoje epohe, i u Rusiji, i u inozemstvu, lično je poznavao Proudhona i Bakunjina, osobito je volio da se sjeća priča, već potkraj svojih putovanja, o trima danima februarske pariske revolucije iz četrdesetosme godine, te kako i on sam malo te nije u toj revoluciji sudjelovao na barikadama. To bješe jedna od najradosnijih njegovih mladićkih uspomena. Imao je vlastito imanje, po nekadašnjoj proporciji oko tisuću duša. Prekrasno dobro njegovo nalazilo se odmah na izlazu iz našega grada te je graničilo sa zemljишtem našega čuvenog manastira, s kojim je Petar Aleksandrovič odmah, još u mladim svojim godinama, tek što je dobio naslijedstvo, otpočeo beskonačnu parnicu zbog prava nekakva ribolova u rijeci ili zbog sjeće u šumi, ne znam pravo, ali otpočeti parnicu s »klerikalima« držaše štoviše za svoju građansku i prosvijećenu dužnost. Čuvi sve o Adelaidi Ivanovnoj, koje se naravno sjećao i koja mu bijaše nekad i za oko zapela te saznavši da je iza nje ostao Mića, on se umiješa u tu stvar uza sve svoje mladićko negodovanje i prezir prema Fjodoru Pavloviću. Tom se prilikom i prvi put upoznao s Fjodorom Pavlovićem. On mu je otvoreno rekao, da želi na sebe preuzeti brigu oko odgoja djetinjeg. Poslije toga je dugo pričao, kao karakternu crtu, kako se Fjodor Pavlović, kad je poveo s njim riječ o Mići, neko vrijeme držao kao da nikako ne razumije, o kakvu je to djetetu govor, i čak se začudio, da ima negdje u kući malog sina. Iako je Petar Aleksandrovič mogao da i pretjeruje u svojem pričanju, ipak se ono moralo donekle podudarati s istinom. Ali Fjodor Pavlović volio je zaista da se prenemaže cijelog svog života, da iznenada odigra pred varna neku neočekivanu ulogu i, što je glavno, ponekad bez svake potrebe i, štoviše, na očitu štetu, kao na primjer, u ovom slučaju. Crta je ta, uostalom, svojstvena vrlo mnogim ljudima, i čak vrlo umnim, a što ne bi bila svojstvena Fjodoru Pavlo-

viču. Petar Aleksandrovič prihvati se stvarno te stvari, i čak bi imenovan (uz Fjodora Pavloviča) za djetinjeg skrbnika, jer je ipak iza majke ostao imutak, kuća i vlastelinstvo. Mića se zaista preselio svom ujaku, ali ujak nije imao svoje porodice, i kako se i sam, čim je uredio i osigurao novčani dohodak sa svojih dobara, bez oklijevanja požurio opet na dulje vrijeme u Pariz, to je dijete povjerio jednoj svojoj tetki, moskovskoj gospodri. Dogodilo se, da je i on, obikavši se u Parizu, zaboravio na dijete, očito kad je izbila ona februarska revolucija, što toliko potrese njegovu maštu i na koju nije mogao da zaboravi cijelog svoga vijeka. A moskovska je gospođa umrla, i Mića se preselio k jednoj njenoj kćeri. Čini mi se, da je poslije toga još četiri puta mijenjao svoje gniazdo. Ali ne ću sad o tome duljiti, to više, što ću imati još mnogo pričati o tom prvijencu Fjodora Pavloviča, nego ću se sad ograničiti tek na najnužnije podatke o njemu, bez kojih ne bih mogao ni roman otpočeti.

Prije svega, taj je Dmitrij Fjodorovič bio jedini od trojice sinova Fjodora Pavloviča, koji je rastao u uvjerenju, da ipak ima nekakav imutak i da će, kad doraste do punoljetnosti, biti nezavisan. Djetinjstvo i mladičko doba proteče mu neuredno: gimnaziju nije svršio, zatim je dospio u nekaku vojničku školu, onda se našao na Kavkazu, odslužio kao redov, tukao se u dvoboju, bio degradiran, opet služio kao redov, mnogo bančio i potratio prilično novaca. Od Fjodora Pavloviča počeo je dobivati novac, tek kad je postao punoljetan, a dotle je pravio dugove. Fjodora Pavloviča, svog oca, upoznao je i prvi put vidio tek poslije svoje punoljetnosti, kad je došao u naše krajeve namjerno zato, da se s njim razračuna u pogledu svog imutka. Čini se, kao da mu se otac nije onda svidio; proveo je kod njega kratko vrijeme i brže otputovao, uspjevši da dobije od njega tek nešto novaca i nagodivši se s njim u pogledu daljeg primanja dohodaka sa svog dobra, o dohocima kojeg, kao i o vrijednosti, nije ovaj put mogao ništa da sazna od Fjodora Pavloviča (fakat vrijedan da se zapamti). Fjodor Pavlovič je onda na prvi pogled opazio (i ovo treba da se zapamti), da Mića ima o svom imutku pretjeran i netočan pojам. Fjodor Pavlovič bio je time vrlo zadovoljan imajući na umu svoje posebne račune. On se uvjerio, da je mladić lakovislen, nagao, odan strastima, plahovit, bekrija, koji se, čim se makar čega privremeno dočepa,

odmah stiša, iako, dakako, za kratko vrijeme. I to je, eto, počeo Fjodor Pavlovič iskorišćivati, to jest, oslobađati ga se malim darovima, povremenim pošiljkama, tako da se na kraju krajeva ispoljilo, da Mića, kad je već poslije četiri godine izgubio strpljenje i po drugiput došao u naš grad radi konačnog obračuna s ocem, na najveće čudo, nema više ništa, i da je čak obračun teško sastaviti, a da je novac, što ga je primio od Fjodora Pavlovića, već premašio vrijednost njegova imutka, te možda još i sam njemu duguje; da prema ovakvim pogodbama, koje je onda i onda sam želio sklopiti, i nema prava da išta više traži. Mladić bješe prengražen, posumnjao je, nije li to laž, prijevara, bio je izvan sebe i gotovo kao pomjerio umom. I, eto, taj slučaj i dovede do katastrofe, što će u opisati i koja će biti predmet moga prvog uvodnog romana ili, bolje rečeno, njegova vanjska strana. Ali, prije nego što prijeđem na taj roman, moram još da ispričam i o ostalim dvama sinovima Fjodora Pavlovića, braći Mićinoj te da objasnim, otkud oni potekoše.

III

DRUGI BRAK I DRUGA DJECA

Fjodor Pavlovič, riješivši se četrigodišnjeg Miće, vrlo se brzo poslije toga po drugi put oženio. Taj drugi brak trajao je osam godina. Tu drugu svoju ženu, koja je također bila vrlo mlada, Sofiju Ivanovnu, uzeo je iz druge gubernije, kamo je bio svrnuo radi nekog manjeg pothvata, u društvu s nekakvim Židovom. Fjodor Pavlovič, ma da je bančio, pio i provodio raskalašen život, nije nikad prestajao da se brine, kako će uložiti svoj kapital, te je vodio svoje poslove uvijek sretno, iako, dakako, gotovo uvijek nepošteno. Sofija Ivanovna bila je »siroče«, izmalena bez svojte, kći nekakva sumnjiva đakona, odrasla u bogatoj kući svoje dobrotvorke, odgojiteljice i mučiteljice, ugledne starice generalice, udovice generała Vorohrova. Ne znam točno, ali sam čuo tek toliko, da su usvojenicu, skromnu, blagu i poniznu, skinuli jednom prilikom s konopca, o koji se bila objesila na čavao u mlječaru — toliko joj je teško bilo da trpi čudljivost i neprestane prijekore te,

čito ne zle starice, koja bijaše tek neobično ograničena zbog besposličarenja. Fjodor Pavlović ponudio joj je ruku, raspišaše se o njemu i pokazaše mu vrata, a on je, i sad opet kao i kada se ono prvi put ženio, predložio siročetu, da pobjegne. Vrlo, vrlo je vjerojatno, da ne bi čak ni ona nipošto bila posla za njega, da je navrijeme o njemu što potanje saznala. Ali to se zbivalo u drugoj guberniji; a i što je djevojčica od šesnaest godina mogla znati, već jedino to, da joj je bolje i u vodu, nego ostati kod dobrotvorce. I tako je jadnica promjenila dobrotvorku za dobrotvora. Fjodor Pavlović nije dobio ovaj put ni groša, jer se generalica rasrdila i ne samo što ne dade ništa, nego ih je još oboje i proklevla; ali on tada i nije računao na to, da štogod dobije, zatravila ga jedino izvanredna ljepota nevine djevojčice i, što je glavno, njen nevin lik, koji je porazio i njega bludnika i dotada poročnog ljubitelja tek grube ženske ljepote. »Mene su tad te nevine očice kao britvom po duši ošinule«, kazivaše on poslije toga, cerekajući se odvratno po svom običaju. Uostalom, kod razvratna čovjeka i to je mogla biti tek bludna pohota. Ne dobivši nikakva miraza, Fjodor Pavlović nije bio previše ceremonijalan prema ženi, i, koristeći se tim, što je ona tako reči pred njim »kriva« i što ju je gotovo »s omče skinuo«, koristeći se osim toga njenom fenomenalnom smjernošću i poniznošću, on je čak nogama gazio i najobičniju bračnu pristojnost. U kuću su dolazile, i pored nje, raskalašene žene, te se provodile orgije. Spomenut će kao značajnu crtu, da je sluga Grigorij, smrknuto, glupo i tvrdoglav zerekalo, koji je mrzio prvu gospodu, Adelaidu Ivanovnu, sad bio na strani nove gospode, branio je i prepirao zbog nje s Fjodorom Pavlovićem na način nepričan za sluge, a jedamput je čak silom razjurio orgije i sve skupljene gadure... Naposljeku zadobi jadna, mlada žena, koja je bila od rana djetinjstva zastrašena, nekakvu živčanu bolest, koja se ponajviše pojavljuje kod prosta svijeta, kod seljačkih žena, koje se zbog te bolesti nazivaju klikuš¹. Od te bolesti, s užasnim histeričnim nastupima, bolesnica je čak ponekad gubila pamet. Ali je ipak rodila Fjodoru Pavloviću dva sina, Ivana i Alekseja, prvoga prve bračne godine, a drugoga poslije tri godine. Kad je umrla, bile su malom Alekseju nešto preko četiri godine, i premda je čudnovato, ipak znam, da se on matere sjećao cijelog vijeka, istina, kao kroz san.

¹ Žena, koja pati od histerije (kao opsjeđnuta).

Poslije njene smrti dogodilo se s oba dječačića gotovo na dlaku isto, što i s prvim, Mićom: i njih je sasvim zaboravio i odnemario otac, te i oni dospješe k istom Grigoriju i u istu družinsku kuću. U družinskoj kući nađe ih stara šašava generalica, dobrotvorka i odgojiteljica njihove matere. Još je živjela, i za sve vrijeme, za svih osam godina, nije mogla da zaboravi nanesenu joj uvredu. O tome, kako živi njena »Sofi«, dobivala je krišom svih osam godina najtočnije vijesti, i čuvši, da je bolesna i kakva je gadost okružuje, rekla je dva ili tri puta glasno svojim badavadžijama: »Tako joj i treba, to ju je bog pokarao zbog njene nezahvalnosti.«

Ravno tri mjeseca poslije smrti Sofije Ivanovne iskrsku generalicu iznenada u našem gradu, uputi se ravno u kuću Fjodora Pavloviča i provede u gradu svoga pola sata, ali učini mnogo. Bilo je baš predveč. Fjodor Pavlovič, koga nije punih osam godina vidjela, izašao je pred nju trešten pijan. Pričaju, da ga je ona odmah bez ikakva objašnjenja, tek što ga je ugledala, dvaput pošteno čušnula, da je sve zvonilo, i triput ga povukla za čupu odozgo prema dolje, zatim je, ne rekavši ni riječi, pošla ravno k djeci u družinsku kuću. Ona je na prvi pogled opazila, da su djeca neumivcna i u prljavu rublju, te je odmah ošamarila i Grigorija, kazavši mu, da će djecu povesti sa sobom, a onda ih izvela onakve, kakvi su bili, zamotala u veliku maramu, posadila u kočiju i odvezla sebi u grad. Grigorije je podnio čušku i, kao vjerni sluga, nije se ni odbrcnuo, a kad je ispratio staru gospodu do kočije, poklonio joj se duboko, te kazao uvjerljivo, da će je »Bog nagraditi zbog sirota«. — »A ti si ipak klipan!« — dobacila mu je generalica odlazeci. Fjodor Pavlovič, razmislivši o svemu, uvjerio se, da je ovo dobro, i pristao zatim na sve uvjete, s obzirom na odgoj sveće djece kod generalice. O čuškama, što ih je dobio, rastrubio je sam po gradu.

Ali se desi, te i generalica umre odmah iza toga, ostavivši ipak u oporuci svakom dječačiću po tisuću rubalja »za njihovo obrazovanje i da se sav novac svakako mora potrošiti na njih, i to tako, da dotekne do njihove punoljetnosti, jer je i suviše dovoljan toliki dar za takvu djecu, a ako tko želi, neka razvče svoju kesu, i t. d. i t. d.« Nisam sam čitao oporuke, ali sam čuo, da je zaista bilo u njoj nešto na svoj način čudnovato i suviše originalno. Glavni nasljednik staričin bio je ipak čestit čovjek, gubernijski predsjednik plemstva iz te

gubernije, Jefim Petrović. On se počeo dopisivati s Fjodorom Pavlovićem i odmah dokučio, da od njega ne će izmamiti novaca za odgoj njegove djece (iako se ovaj nije nikad izrično odričao, nego je uvijek u takvim prilikama tek zatezao, a kad što se čak rastapao od silnih osjećaja), te je sam lično preuzeo brigu za siročad i osobito zavolio mlađeg dječačića Alekseja, koji je duže vremena proživio u njegovoj porodici. Molim čitaoce, da ovo zapamte već na početku. I ako su ikome imali ti mladići da budu cijelog života zahvalni za odgoj i obrazovanje, to su imali biti zahvalni baš tom Jefimu Petroviću, najplemcnijem i najhumanijem čovjeku, kakav se rijetko nalazi. On je djeci sačuvao i nedirnute njihove tisuće, što im je ostavila generalica, a s kamatima narastoće do njihove punoljetnosti svaka na dvije tisuće, dok je na odgoj njihov trošio svoj novac i na svakog, dakako, potrošio kud i kamo više od tisuće. Ne ču se upuštati u potanko opisivanje njihova djetinjstva i mladičkog doba, nego ču spomenuti tek najglavnije okolnosti. Uostalom, o starijem, o Ivanu, spominjem samo to, da je kao dijete bio nekako mrk i nepovjerljiv, ali ne plašljiv, koji je nekako, još kao dijete od deset godina, dokučio, da oni žive u tuđoj kući i od tuđe milosti, te da im je otac takav čovjek, o kome je sramota i govoriti, i t. d. i t. d. Taj je mladić vrlo rano, gotovo još kao dijete (kako su bar govorili) pokazao neki neobičan i sjajan dar za učenje. Pravo ne znam, kako je došlo do toga, ali se nekako desilo, da je ostavio porodicu Jefima Petrovića, ne navršivši još ni punu trinaestu godinu, te prešao u jednu moskovsku gimnaziju i u internat k nekom vječtom i u ono doba čuvenom pedagogu, koji je još iz djetinjstva bio prijatelj Jefima Petrovića. Sam Ivan pričao je kasnije, da je Jefim Petrović sve to učinio, tako reći, iz »žarka oduševljenja« prema dobrim djelima, zanoseći se idejom, da se dječak genijalnih sposobnosti mora odgajati kod genijalnog odgojitelja. Uostalom, ni Jefim Petrović, ni genijalni odgojitelj nisu više živjeli, kad je mladić, svršivši gimnaziju, prešao na sveučilište. Ali kako Jefim Petrović nije pred smrt svoju uredio sve, kako treba, to se i dječji novac, što im ga je ostavila šašava generalica i koji je s kamatima već bio narastao na dvije tisuće, nije mogao odmah dobiti zbog različitih, kod nas potpuno neizbjegljivih formalnosti i zatezanja, to je i mladić jako kuburio prve dvije godine na sveučilištu, jer se morao pored učenja sam hraniti

i izdržavati. Moramo istaći, da onda nije ni pokušao, da se počne dopisivati s ocem — možda zato, što je bio ponosan te prezirao oca, a možda i zato, što mu je njegov hladan i zdrav razum unaprijed kazivao, da od oca ne će dobiti nikakve iole izdašnje pripomoći. Ali, bilo kako bilo, mladić se nije nimalo zbumio, nego je našao posla, u prvi mah učeći druge za dva grivnja, a zatim u novinama, pišući kratke vijesti o uličnim događajima, s potpisom »Očevidac«. Kažu, da su te vijesti bile uvijek tako zanimljive i pikantno napisane, da su ubrzo bile traženc, i već sašim tim pokazao je mladić svoju posve praktičnu i umnu premoć nad onom našom mnogobrojnom, vječno oskudnom i nesretnom đačkom omladinom obaju spolova, koja po prijestolnicama obično od jutra do mraka obija pragove raznih novina i žurnala i, ne umijući da smisli ništa bolje, vječno moljaka jedno te isto, da naimc dobije štogod za prevođenje s francuskog ili štogod za prepisivanje. Upoznavši se s uredništvima, Ivan Fjodorovič nije poslije nikako ni prekidao veza s njima, i posljednjih godina đakovanja štampao je vrlo darovite prikaze o knjigama raznih struka, te je, što više, postao poznat i u književničkim krugovima. Uostalom, tek u posljednje vrijeme pošlo mu je za rukom, da slučajno svrati na se osobitu pažnju mnogo šireg kruga čitalaca, tako da su ga onda vrlo mnogi odjednom primijetili i zapamtili. Bio je to dosta zanimljiv slučaj. Srvivši već sveučilište, i spremajući se da sa svoje dvije tisuće otpituje u inozemstvo, objavio je Ivan Fjodorovič nenadano u jednim velikim novinama vrlo neobičan članak, koji je obratio na se pažnju i nestručnjaka, a što je glavno, o predmetu, koji mu je bio, čini se, sasvim nepoznat, jer je svršio prirodne nauke. Članak je bio napisan o crkvenom судu, o kom se pitanju onda svuda raspravljaljalo. Pretresajući neka već poznata mišljenja o tom pitanju, iznio je on svoje lične nazore. Glavnu je pažnju izazvao ton, kojim je članak napisan, i zaključak, kome se malo tko nadao. Međutim, mnogi crkveni ljudi bili su čvrsto uvjereni, da je pisac njihov čovjek. I odjednom, istovremeno, počeše mu pljeskati ne samo svjetovnjaci, nego čak i ateisti. Na koncu konca neki promučurniji ljudi dođoše do uvjerenja, da je cio članak drska lakrdija i podsmjehivanje. Ovaj slučaj napominjem osobito zbog toga, što je taj članak dospio pravodobno i u naš čuveni